

การสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนในงานวิจัยสังคมศาสตร์

The Building of Human Research Ethics in Social Science Research

Received: September 27, 2019 / Received in revised form: November 18, 2019 / Accepted: December 19, 2019

ไพโรจน์ วิไลนุช Pairote Wilainuch

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย University of the Thai Chamber of Commerce

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการชี้ให้ผู้อ่านทราบ 2 ประการคือ 1) ขั้นตอนในการสร้างจริยธรรมการวิจัยในคน และ 2) การสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนโดยผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย บทความให้รายละเอียดในประการหลังว่านอกจากนักวิจัยจะเป็นคนสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนให้เกิดขึ้นแล้ว ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในงานวิจัยยังมีส่วนช่วยสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนให้เกิดขึ้นด้วย บทความใช้ข้อมูลที่มาจากงานวิจัยเกี่ยวกับการใช้พนักงานขายจำนวน 2 กรณีศึกษา ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยช่วยนักวิจัยสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนด้วยการอธิบายให้ผู้ให้ข้อมูลหลักอีกคนหนึ่งเข้าใจในวิธีการเก็บข้อมูลและร้องขอให้ช่วยลงนามในใบให้ความยินยอมอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร การปฏิบัติเช่นนี้ของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยทำให้เห็นว่าการวิจัยที่กล่าวถึงในบทความนี้มีความน่าเชื่อถือเพราะมีกระบวนการในการสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนอย่างเป็นรูปธรรม ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยรับทราบและเข้าใจในกระบวนการวิจัย มิได้ถูกบังคับให้เข้าร่วมโครงการวิจัยและส่งผลให้นักวิจัยและองค์กรที่สนับสนุนทุนวิจัยมีความปลอดภัย

คำสำคัญ: การคัดลอกผลงาน, จริยธรรมการวิจัยในคน, งานวิจัยสังคมศาสตร์, ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย, การวิเคราะห์การสนทนา

ไพโรจน์ วิไลนุช (Ph.D., University of York, England, 2007 email; pairote_wil@utcc.ac.th) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองศาสตราจารย์ประจำคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

บทความนี้เป็นบทความวิชาการ ผู้เขียนอาศัยข้อมูลการสนทนาบางส่วนจากงานวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย เป็นข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนแต่ไม่ได้เป็นผลการวิจัย (ไพโรจน์ วิไลนุช, 2561)

Abstract

This article aims to illustrate 2 issues - first, the stages of building of human research ethics, and second, the ability of research participants to help the researcher in building human research ethics. In the latter, this article showed that apart from the researcher, the research participants could also make the ethics possible. Two cases from research on personal selling were discussed. Research participants built the human research ethics by explaining the research project and related details to key informants. In addition, they helped the researcher ask other research participants to sign their names on the consent forms as written evidences. These showed that the research project was reliable because it was conducted based on the substantial process of building human research ethics. All the research participants understood the research project. They were not coerced to participate in the research project. This results in both the researcher and the offices who support research funds in terms of safety.

Keywords: Plagiarism, Human Research Ethics, Social Science Research, Research Participant, Conversation Analysis

ที่มาและความสำคัญ

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า จริยธรรมการวิจัย (Research Ethics) มีความสำคัญต่องานวิจัยทุกประเภท หากงานวิจัยเรื่องใดพัฒนาขึ้นมาโดยปราศจากจริยธรรมการวิจัยย่อมส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยและตัวนักวิจัยเอง นักวิจัยที่ขาดความใส่ใจในกฎและระเบียบของจริยธรรมการวิจัยอาจผลิตงานวิจัยที่หมิ่นเหม่ต่อความผิดหลายประการ

นักวิชาการกล่าวถึงประเภทของวิธีการในการวิจัยที่ไม่เหมาะสมและเป็นการละเมิดจริยธรรมการวิจัยไว้ 2 ลักษณะใหญ่คือ การคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) และการคัดลอกผลงานตนเอง (Self-Plagiarism) ผู้เขียนเชื่อว่านักวิชาการไทยคงเคยได้รับทราบเกี่ยวกับการฟ้องร้องในคดีการคัดลอกผลงานวิจัยมาบ้าง ในอดีตที่ผ่านมา มีหลักฐาน

เชิงประจักษ์ว่าผู้นำและบุคคลที่มีชื่อเสียงในบางประเทศคัดลอกผลงานวิจัยของผู้อื่น บางคนอาจคัดลอกมาทั้งหมด แต่บางคนก็คัดลอกมาเพียงบางส่วนแต่ก็ถือว่าเป็นปริมาณมากจนเข้าข่ายละเมิดจริยธรรมการวิจัย ไม่ว่าเราจะคัดลอกผลงานวิจัยของบุคคลอื่นมาน้อยโดยไม่อ้างอิงหรือคัดลอกผลงานของผู้อื่นในปริมาณมากแต่มีการบอกที่มาก็ถือว่าเราได้ละเมิดจริยธรรมการวิจัยทั้งสิ้น

ในส่วนของการคัดลอกผลงานตนเองแยกย่อยออกเป็น 4 ลักษณะโดยลักษณะหนึ่งที่กล่าวถึงในสังคมไทยในช่วงหลังคือการนำผลการวิจัยจากงานวิจัยเรื่องเดียวไปตีพิมพ์เผยแพร่หลายครั้งและขาดการอ้างอิงโดยจงใจให้บุคคลอื่นเกิดความเข้าใจว่าเป็นผลงานใหม่ การปฏิบัติเช่นนี้เป็นการนำตัวบทมาใช้ใหม่ (recycling text) รวมทั้งใช้เนื้อหาจากงานวิจัยในสัดส่วนที่เกินกว่าที่สถาบันต่างๆ กำหนดก็ถือเป็นการคัดลอกผลงานตนเอง การกระทำเช่นนี้ถูกมองว่าเป็นความซื่อสัตย์แบบมีสมอง (Moskovitz, 2016) การใช้แนวคิดเดียว (Idea) ในงานวิจัยหลายชิ้น (Andreescu, 2013: 778) โดยพยายามบอกแก่ผู้อ่านว่าเป็นงานที่แตกต่างกันก็เข้าข่ายการละเมิดจริยธรรมการวิจัยในลักษณะการคัดลอกผลงานตนเอง สิ่งที่กล่าวไปในบริบทการคัดลอกผลงานตนเองนี้นักวิชาการต่างประเทศถือว่าการละเมิดจริยธรรมการวิจัยที่เรียกว่า “salami publishing” หรือ “salami slicing” (Berlin, 2009) ในต่างประเทศเชื่อว่าการปฏิบัติเช่นนี้อาจจะทำให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินผลงานในฐานะผู้อ่าน (Reader) รู้สึกว่าถูกหลอกหรือภาษาไม่เป็นทางการเรียกว่า “โดนต้ม” ผู้อ่านรู้สึกว่าเขาถูกเอารัดเอาเปรียบ ให้อ่านงานเก่าที่เคยอ่านไปแล้ว (Callahan, 2018: 313) นักวิชาการเชื่อว่าวิธีการป้องกันในเรื่องนี้อย่างง่ายที่สุดคือการอ้างอิงตนเองอย่างเป็นเรื่องเป็นราว (Arumugam, and Aldhafiri, 2016)

การละเลยในเรื่องของจริยธรรมการวิจัยและการกระทำที่ส่อเจตนาในเชิงลบและยึดผลประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้งส่งผลกระทบต่อชื่อเสียง ความน่าเชื่อถือ ตำแหน่งและหน้าที่การงาน นอกจากการละเมิดจริยธรรมการวิจัยตามที่กล่าวไปแล้ว ยังมีประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้องอีกซึ่งก็คือการเก็บข้อมูลงานวิจัย (Data Collection) อย่างไม่ถูกต้อง เช่น เก็บข้อมูลด้วยการบังคับผู้ให้ข้อมูลหลักให้ข้อมูล ใช้เงินซื้อข้อมูลซึ่งถือเป็นเรื่องต้องห้ามในงานวิจัยบางบริบท เก็บข้อมูลโดยไม่ได้รับอนุญาตอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร การใช้ผู้อื่นที่ขาดความรู้และความชำนาญช่วยเก็บข้อมูลหรือการเข้าไปในพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลโดยปราศจากการรู้เห็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สิ่งเหล่านี้ นักวิจัยต้องให้ความสำคัญ

เพราะเป็นเรื่องของการดูแลและรักษาผลประโยชน์ของผู้ให้ข้อมูลหลักและจัดว่าเป็น จริยธรรมการวิจัยในคน (Human Research Ethics) การปฏิบัติตามจริยธรรมการวิจัยในคน เป็นวิธีการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย และถือเป็นหัวใจสำคัญของการหลักจริยธรรมการวิจัยในคน (จรรยา เลิศอรธรรมณี, 2552)

นักวิชาการในระดับโลกถือว่าการให้ความสำคัญต่อเรื่องจริยธรรมการวิจัยในคนเป็นเรื่องสากล (Universal) คำว่า สากลหมายความว่า ไม่ว่าประเทศใดหรือสังคมใดก็ตามย่อมต้องมีการกำหนดขั้นตอนหรือกระบวนการสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนไว้เหมือนกันไม่มากนักน้อย นักวิจัยต้องตระหนักเสมอว่าข้อมูลในงานวิจัยส่วนใหญ่ควรได้รับการดูแลอย่างดีเพราะเกี่ยวข้องกับความลับ (European Commission, 2010)

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแบ่งปันประสบการณ์ในเรื่องของจริยธรรมการวิจัยในคนในงานวิจัยสังคมศาสตร์และได้กำหนดขอบเขตในการนำเสนอเนื้อหาของบทความไว้ 2 ส่วนหลักคือ 1. ขั้นตอนสำคัญในการสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนในงานวิจัยสังคมศาสตร์ และ 2. การสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนโดยผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ซึ่งในประเด็นหลังนี้ ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่าโดยปกติแล้วนักวิจัยมักเป็นคนสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนแต่บทความนี้ทำให้เห็นมากกว่านั้นคือ ผู้ให้ข้อมูลหลักมีส่วนช่วยทำให้จริยธรรมการวิจัยในคนเกิดขึ้น สิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนักวิจัยออกแบบ (design) งานวิจัยอย่างรัดกุม

งานเขียนเกี่ยวกับจริยธรรมการวิจัย (The Ethics Literatures) ในบริบทของต่างประเทศมักจะกล่าวถึงเรื่องของการใช้ชื่อปลอม การไม่บอกชื่อ การรักษาความลับ การร้องขอความยินยอม การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล การใช้ผู้ติดต่อหรือผู้ประสานงานและกฎระเบียบด้านจริยธรรมอย่างเป็นทางการเป็นส่วนใหญ่แต่ยังพูดถึงในประเด็นอื่นน้อย (Kara and Pickering, 2017) หากพิจารณาในประเด็นนี้ก็จะเห็นได้ว่าบทความนี้รายงานสิ่งที่ไม่ค่อยกล่าวถึงในสังคมไทยและต่างประเทศเพราะเป็นเรื่องของการสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนโดยผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

ผู้เขียนใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่มาจากงานวิจัยสนับสนุนการอภิปราย ข้อมูลที่นำมาเป็นบทสนทนาที่เกิดขึ้นในช่วงหลังจากเก็บข้อมูลวิจัยและมีหน้าที่เป็นหลักฐานสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านเชื่อว่าการสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนเกิดขึ้นจริง

แนวคิดและทฤษฎี

ประเทศไทยและต่างประเทศกล่าวถึงจริยธรรมการวิจัยในคนโดยการนิยามและกำหนดเนื้อหาขอบเขตของจริยธรรมการวิจัยในคนไว้ดังนี้ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2559: 12) นิยามคำว่าจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์หรือที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ ไว้ว่า “หมายถึงประมวลหลักประเพณีปฏิบัติที่ดี ที่นักวิจัยควรยึดถือในการวิจัยเกี่ยวกับมนุษย์เพื่อปกป้องศักดิ์ศรี สิทธิ เสรีภาพให้ความอิสระและความเป็นธรรมแก่ผู้เข้าร่วมวิจัย”

สำหรับในต่างประเทศ หลายหน่วยงานมีได้กำหนดนิยามของจริยธรรมการวิจัยในคนอย่างตรงไปตรงมาแต่ให้คำจำกัดความของแต่ละคำ เช่นคำว่าจริยธรรม การวิจัยในมนุษย์และการรักษาความลับ อย่างไรก็ตามเมื่อผู้เขียนอ่านและถอดความจากคำเหล่านี้ก็พอทำให้ทราบว่าในต่างประเทศนิยามคำว่าจริยธรรมการวิจัยในคนคล้ายคลึงกับของประเทศไทย นิยามที่บางหน่วยงานในต่างประเทศกล่าวไว้คือหลักที่เป็นแนวปฏิบัติในการวิจัยเพื่อให้เกิดความคุ้มครองแก่ผู้ร่วมวิจัยโดยเกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มต้นการวิจัยจนเสร็จสิ้นซึ่งรวมไปถึงการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัย (The British Psychological Society, 2014)

แนวคิดและทฤษฎีกล่าวไว้ว่านักวิจัยจำเป็นต้องคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัยในคนโดยต้องระบุขอบเขตตามที่สากลกำหนด ขอบเขตและรายละเอียดที่เป็นหลักปฏิบัติจะเกี่ยวข้องกับ 3 ประเด็นคือ หลักการให้ความเคารพในบุคคล (respect for person) หลักการที่ให้ความสำคัญในเรื่องของความผาสุกสวัสดิภาพ (concern for welfare) และหลักการด้านความยุติธรรม (justice) (Canadian Institutes of Health Research, Natural Sciences and Engineering Research Council of Canada, and Social Sciences and Humanities Research Council of Canada, 2014: 6)

หลักการให้ความเคารพในบุคคล ให้ความสำคัญต่อกระบวนการและขั้นตอนในการร้องขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยต้องยินยอมเข้าร่วมการวิจัยด้วยความสมัครใจ การเข้าร่วมต้องไม่เกิดจากการบังคับหรือได้รับสินบน

หลักการที่ให้ความสำคัญในเรื่องของความผาสุกสวัสดิภาพ เป็นการคำนึงถึงประโยชน์ที่ผู้เข้าร่วมการวิจัยจะได้รับรวมทั้งความเสี่ยงต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้เข้าร่วมการวิจัย นักวิจัยต้องไม่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลตกอยู่ในอันตรายหรือได้รับความเสี่ยงไม่ว่าจะเป็นด้านกายภาพหรือจิตใจ นักวิจัยต้องทำให้ผู้เข้าร่วม

โครงการวิจัยมีความผาสุกและมีสวัสดิภาพในการดำเนินชีวิต

หลักการด้านความยุติธรรม เป็นการให้ความสำคัญในการกระจายความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นในกลุ่มของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย กล่าวคือผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม ได้รับผลประโยชน์จากการเข้าร่วมโครงการวิจัยอย่างยุติธรรม

กล่าวโดยสรุป หลักการเหล่านี้เน้นย้ำว่านักวิจัยต้องให้ผู้ร่วมวิจัยสมัครใจเข้าร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลอย่างอิสระ โดยปราศจากการบังคับ ชูเชื้อ กดดันหรือหลอกลวงโดยผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยต้องได้รับการชี้แจงในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียดรวมทั้งมีโอกาสซักถามในเรื่องที่เขาสงสัย เมื่อผู้ร่วมการวิจัยตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัยแล้วเขาต้องได้รับการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เรื่องต่างๆ ของเขาต้องได้รับการเก็บเป็นความลับ ชีวิตและความเป็นอยู่ต้องดำเนินไปอย่างผาสุก ไม่มีความเสี่ยงเกิดขึ้นในชีวิตและทรัพย์สินและเขาควรได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมและยุติธรรมในระหว่างการเข้าร่วมโครงการวิจัย

ความสำคัญของจริยธรรมการวิจัยในคน

ผู้เขียนเชื่อว่าจริยธรรมการวิจัยในคนมีความสำคัญต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ผู้เขียนขอกล่าวถึงความสำคัญของจริยธรรมการวิจัยในคนที่ มีต่อตัวนักวิจัย ตัวผู้ให้ข้อมูลและครอบครัว ผลการวิจัยและหน่วยงานหรือสถาบันที่ให้การสนับสนุนงานวิจัย โดยในแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

ความสำคัญต่อตัวนักวิจัย

หากนักวิจัยปกปิดและรักษาความลับให้แก่ผู้ให้ข้อมูลหลักได้อย่างเรียบร้อย ก็ทำให้นักวิจัยได้รับการยกย่องว่าดำเนินการวิจัยอย่างมีจริยธรรมการวิจัยในคน หากนักวิจัยปล่อยปละละเลยและทำให้ข้อมูลสำคัญเผยแพร่ออกสู่สาธารณะชนและเป็นข้อมูลที่ให้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยเดือดร้อน ก็จะทำให้นักวิจัยถูกฟ้องร้อง (ไพโรจน์ วิไลนุช, 2561ก) และต้องเสียค่าปรับ รวมทั้งอาจถูกดำเนินคดี นักวิจัยจะปลอดภัยก็ต่อเมื่อให้ความสำคัญต่อจริยธรรมการวิจัยในคน

ความสำคัญต่อตัวผู้ให้ข้อมูลและครอบครัว

การเก็บข้อมูลในงานวิจัยสังคมศาสตร์บางเรื่องอาจส่งผลกระทบต่อตัวผู้ให้ข้อมูลและคนในครอบครัว ผู้ให้ข้อมูลอาจพูดในเรื่องต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อตัวเขาและนักวิจัย (Farquhar, 2012) หากนักวิจัยต้องนำความลับของผู้ให้ข้อมูลและคนในครอบครัวมาใช้ เช่น ความลับเกี่ยวกับ

การเป็นโรคต่างๆ พฤติกรรมที่ถูกลองว่าแปลกหรือเรื่องที่ทำให้รู้สึกอับอาย นักวิจัยต้องขออนุญาตอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรและต้องรักษาความลับโดยไม่ระบุชื่อ นามสกุล บุคลิก และที่อยู่รวมทั้งปกปิดข้อมูลส่วนตัว (คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2555) การเก็บข้อมูลในประเด็นเหล่านี้ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เป็นเจ้าของประสบการณ์หรือพฤติกรรมก่อน เมื่อนักวิจัยศึกษาและวิจัยโดยใช้ข้อมูลเหล่านี้อย่างระมัดระวัง ก็จะทำให้เกิดความสบายใจและรู้สึกปลอดภัย

ความสำคัญต่อผลการวิจัย

การปฏิบัติตามจริยธรรมการวิจัยในคน เช่น การขออนุญาตอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยก่อนการเก็บข้อมูลส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย งานวิจัยเรื่องใดก็ตามที่นักวิจัยชี้ให้เห็นขั้นตอนในการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลอย่างโปร่งใสก็จะทำให้ผู้อ่านหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยมีความมั่นใจว่างานวิจัยที่เขา กำลังอ่านอยู่ผลิตขึ้นอย่างมีหลักเกณฑ์และถูกต้อง ในทางตรงกันข้าม หากนักวิจัยไม่ได้รับขั้นตอนในการรักษาความลับหรือไม่ให้ความสำคัญต่อจริยธรรมการวิจัยในคนย่อมทำให้ผู้อ่านเกิดข้อสงสัยขึ้นในใจหลายข้อ เช่น งานวิจัยนั้นเก็บข้อมูลมาอย่างไร ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลหลักหรือไม่ นักวิจัยได้ข้อมูลในงานวิจัยมาจากผู้ให้ข้อมูลที่ตรงกับขอบเขตของงานวิจัยหรือไม่ ผลการวิจัยถูกปั่นแต่งขึ้นหรือไม่และผลการวิจัยจะนำไปใช้ได้หรือไม่

ความสำคัญต่อหน่วยงานหรือสถาบัน

หน่วยงานหรือสถาบันใดก็ตามที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยย่อมคาดหวังว่าผลการวิจัยที่ได้รับจะถูกต้องตามมาตรฐานวิชาการและมีความรับผิดชอบ (Clarke, 2006) งานวิจัยที่เขาสนับสนุนดำเนินไปอย่างมีจริยธรรม หากนักวิจัยให้ความสำคัญต่อจริยธรรมการวิจัยในคน เช่น เก็บข้อมูลโดยได้รับความยินยอมจากผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยแล้ว ย่อมทำให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือและส่งผลกระทบต่อสังคมมองว่างานวิจัยนี้มีมาตรฐานทางวิชาการและมีประโยชน์ เมื่อคนในสังคมทราบว่าการวิจัยเรื่องนี้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานก็ตาม ก็จะรู้สึกชื่นชมและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือและสนับสนุนหน่วยงานนั้นในอนาคต สิ่งที่คุณเขียนกล่าวไปคือความสำคัญของจริยธรรมการวิจัยในคนที่เกิดขึ้นต่อหน่วยงานหรือสถาบันที่ให้ทุนสนับสนุน

ในส่วนต่อไปผู้เขียนขอกล่าวถึงเนื้อหาซึ่งเป็นหัวใจของบทความนี้คือขั้นตอนในการสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนและการสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนโดยผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

ส่วนที่ 1 ขั้นตอนในการสร้างจริยธรรมการวิจัยในคน

ในการทำให้จริยธรรมการวิจัยในคนเกิดขึ้นจริง ผู้เขียนคิดว่ามีขั้นตอนหลักอยู่ 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนก่อนการวิจัย ในระหว่างการวิจัยหรือการเก็บข้อมูลและหลังจากการเก็บข้อมูล

ขั้นตอนก่อนการวิจัย

ขั้นตอนนี้ถือเป็นขั้นตอนแรกในการสร้างจริยธรรมการวิจัยในคน นักวิจัยต้องส่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยไปให้ผู้มีอำนาจของหน่วยงานที่รับผิดชอบพิจารณา ไม่ว่าจะเป็นโครงร่างงานวิจัย ข้อมูลสำหรับอาสาสมัครหรือผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยและใบให้ความยินยอมฯ ในขั้นตอนนี้รวมถึงการได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุมกับผู้บริหารของบริษัทด้วย ในระหว่างการประชุม นักวิจัยต้องตอบข้อซักถามเกี่ยวกับงานวิจัยที่ต้องการศึกษา การเก็บข้อมูลและการรักษาความลับของหน่วยงาน นักวิจัยต้องแสดงหลักฐานว่าจะทำอะไรไม่ให้อำนาจของบริษัทรั่วไหล นักวิจัยจะแสดงความรับผิดชอบอย่างไรในกรณีที่ความลับของบริษัทถูกเปิดเผย นักวิจัยจะยอมให้บริษัทยุติการบันทึกข้อมูลและโครงการวิจัยในทันทีที่อาจเป็นทางเลือกหนึ่ง ในขั้นตอนนี้ เราต้องพึงระลึกว่าการอนุญาตให้เก็บข้อมูลอาจจะยังไม่เกิดขึ้นในทันทีหากผู้มีอำนาจยังไม่มีความมั่นใจว่า นักวิจัยจะสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนด้วยการรักษาความลับให้เกิดขึ้น

หลังจากที่หน่วยงานหรือบริษัทพิจารณาโครงการวิจัยและได้เชิญผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุมแล้วและพิจารณาเห็นว่ากระบวนการในการรักษาความลับมีประสิทธิภาพ หน่วยงานก็จะให้นักวิจัยเก็บข้อมูลได้ อย่างไรก็ตาม หน่วยงานอาจมอบหมายให้พนักงานของหน่วยงานเป็นผู้ประสานงาน กำกับดูแลให้จริยธรรมการวิจัยในคนเกิดขึ้นจริง

ผู้เขียนขอยกตัวอย่างให้เห็นเป็นรูปธรรมคือ หากนักวิจัยต้องการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการสื่อสารของพนักงานขายในขณะที่คุยกับลูกค้า นักวิจัยต้องส่งรายละเอียดให้บริษัทที่พนักงานขายสังกัดอยู่พิจารณา บริษัทอาจให้ผู้จัดการฝ่ายการตลาดดูแลเรื่องการเก็บข้อมูลเพื่อให้เกิดความโปร่งใสและถูกต้อง ในกรณีที่นักวิจัยต้องการเก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ก็ต้องส่งโครงร่างงานวิจัยเกี่ยวกับขั้นตอนในการเก็บข้อมูลว่านักวิจัยจะเก็บข้อมูลอย่างไร ข้อมูลที่ต้องการเป็นอย่างไร เป็นข้อมูลที่มาจากการสัมภาษณ์หรือการสังเกตการทำงานของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน นักวิจัยต้องระลึกเสมอว่าการวิจัย

อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงต่างๆ แก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย และขัดขวางกิจกรรมปกติของบุคคลจนทำให้เขามีความเครียดในระหว่างการวิจัยได้ (ชไมพร กาญจนกิจสกุล, 2555)

จากประสบการณ์ของผู้เขียน ผู้เขียนเคยวิจัยในโรงพยาบาล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลและบ้านของผู้ป่วย ผู้เขียนก็ไม่ได้รับอนุญาตให้เดินทางเก็บข้อมูลหลักด้วยตนเอง สาธารณสุขอำเภอและผู้อำนวยการโรงพยาบาล ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มอบหมายให้พยาบาลเป็นผู้กำกับให้การเก็บข้อมูลอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม โปร่งใส เรียบง่ายและไม่คุกคามชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้ป่วยและญาติ ในขั้นตอนนี้ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลได้สอบถามถึงวิธีการอื่นที่เป็นทางเลือกว่าผู้เขียนจะทำอย่างไรหากการเก็บข้อมูลทำให้ผู้ป่วยและญาติเกิดความกังวล นอกเหนือจากที่ผู้เขียนแจ้งไว้ ในประเด็นนี้ผู้เขียนได้ขอความร่วมมือโรงพยาบาลในการจัดหาผู้ช่วยนักวิจัยที่สำเร็จการศึกษาอย่างน้อยในระดับปริญญาตรีในสาขาวิชาการพยาบาลหรือสาธารณสุขมาเป็นผู้ประสานงาน ผู้ประสานงานนี้จะให้ช่องทางการติดต่อแก่ผู้ป่วยและญาติในกรณีที่ผู้ป่วยหรือญาติเกิดความรู้สึกว่าการเก็บข้อมูลกระทบความรู้สึกและความเป็นอยู่ของผู้ให้ข้อมูลหลักโดยญาติและผู้ป่วยสามารถติดต่อได้ตลอดเวลา

ในงานวิจัยสังคมศาสตร์อื่น เช่น งานวิจัยด้านการประชาสัมพันธ์ก็มีข้อกำหนดเกี่ยวกับจริยธรรมการวิจัยในคนแต่อาจจะมีความเข้มงวดน้อยกว่างานวิจัยในบริบทสาธารณสุข ในอดีต ผู้เขียนเคยวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารในงานแถลงข่าวซึ่งเป็นงานวิจัยด้านการประชาสัมพันธ์ ผู้เขียนต้องได้รับอนุญาตจากหน่วยงานหรือองค์กรก่อนเข้าร่วมงานแถลงข่าวที่เขาจัดขึ้นโดยผู้เขียนต้องแจ้งรายละเอียดว่าผู้เขียนเป็นนักวิจัยของสถาบันการศึกษาและต้องการเก็บข้อมูลการสื่อสารในการแถลงข่าวโดยบันทึกเสียงและภาพบรรยากาศการแถลงข่าวและการสื่อสารโต้ตอบระหว่างผู้แทนองค์กรและผู้สื่อข่าว การปฏิบัติตามจริยธรรมการวิจัยนี้มีขั้นตอนรัดกุมแต่มีความยืดหยุ่นเช่นบางองค์กรมิได้ร้องขอให้มีการลงนามในใบให้ความยินยอมเพราะการแถลงข่าวเป็นเรื่องที่หน่วยงานหรือองค์กรต้องการเปิดเผยต่อสาธารณะชนอยู่แล้ว การสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนในงานวิจัยในบริบทนี้จึงไม่สร้างความลำบากให้แก่ผู้เขียนในฐานะนักวิจัยมาก

ขั้นตอนในการสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนในระหว่างการวิจัยและเก็บข้อมูล

หลังจากนักวิจัยได้รับอนุญาตให้ลงพื้นที่ได้แล้ว นักวิจัยก็มีโอกาสเข้าถึงข้อมูล (data access) ลงมือเก็บข้อมูลได้ ในขั้นตอนนี้เราต้องระลึกเสมอว่าแม้ว่านักวิจัยจะได้รับอนุญาตให้เก็บข้อมูลได้แล้ว นักวิจัยยังต้องให้ความระมัดระวังในระหว่างการเก็บข้อมูล นักวิจัยต้องยึดมั่นในจริยธรรมการวิจัยในคนต้องเกิดขึ้นจริง หากจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ นักวิจัยต้องให้จริยธรรมการวิจัยในคนเกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของการวิจัย

ในขั้นตอนนี้กิจกรรมที่สำคัญก็คือ นักวิจัยต้องให้ผู้ให้ข้อมูลลงลายมือชื่อ (signature) ในใบให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย (consent form) เนื้อหาและข้อความในใบให้ความยินยอมฯ ในงานวิจัยในสาขาสังคมศาสตร์อาจแตกต่างจากงานวิจัยของสาขาแพทยศาสตร์และสาธารณสุขศาสตร์ เนื่องจากสาขาเหล่านี้ต้องมีความปลอดภัยสูง และการวิจัยบางครั้งเป็นการฉีดยาหรือของเหลวเข้าร่างกายผู้ให้ข้อมูลหรือให้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยรับประทานยา

เนื้อหาซึ่งเป็นองค์ประกอบในใบให้ความยินยอมฯ ในงานวิจัยสังคมศาสตร์ประกอบด้วย ชื่อ นามสกุลและที่อยู่ของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ความสำคัญและเหตุผลในการวิจัย การเก็บข้อมูล สิ่ง que ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยจะได้รับหรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ที่ลงลายมือชื่อของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย พยานและนักวิจัย และวันที่มีการลงลายมือชื่อในใบให้ความยินยอมฯ และที่ลงรายละเอียดของญาติหรือผู้ติดตามที่มากับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย เช่น สามีหรือภรรยา ที่ลงลายมือชื่อและที่อยู่ของญาติหรือผู้ติดตาม

ในระหว่างการเก็บข้อมูล นักวิจัยต้องสังเกตว่าการเก็บข้อมูลทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยอึดอัดหรือกังวลหรือไม่ นักวิจัยอาจถามอย่างตรงไปตรงมากับผู้ช่วยนักวิจัยหรือผู้ประสานงาน หากผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยรู้สึกไม่สบายใจและมีความกังวลสูง นักวิจัยต้องยุติการเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลในงานวิจัยบางเรื่อง เช่น การสื่อสารระหว่างพยาบาลและผู้ป่วยมีเรื่องความรู้สึก (emotion) และความลับของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้นในระหว่างการบันทึกข้อมูล นักวิจัยไม่สามารถร่วมวงสนทนาได้ นักวิจัยจะถูกขอร้องให้อยู่ใกล้บริเวณที่การบันทึกข้อมูลเกิดขึ้น หากพยาบาลต้องการให้นักวิจัยช่วยเหลือเรื่องใดก็สามารถเชิญให้นักวิจัยเข้ามาในห้องที่การสนทนาเกิดขึ้นได้ ผู้เขียนมีประสบการณ์ตรงในเรื่องนี้ ผู้เขียนเคยศึกษาการสื่อสารระหว่างพยาบาลและผู้ป่วย (Wilainuch, 2006) ในขณะที่ผู้เขียนกำลังบันทึก

ข้อมูลนั้น ผู้ป่วยเศร้าและร้องไห้เมื่อเธอพูดถึงอาการโรคหัวใจของลูกชาย เมื่อพยาบาลเห็นเธอกำลังอยู่ในอารมณ์เช่นนั้นจึงเรียกผู้เขียนในฐานะนักวิจัยให้ยุติการบันทึกข้อมูลการสนทนา แน่นอนว่าผู้เขียนได้ข้อมูลงานวิจัยจากกรณีศึกษานี้เพียงบางส่วน การปฏิบัติของผู้เขียนสะท้อนให้เห็นว่าผู้เขียนดำเนินการวิจัยโดยปฏิบัติตามจริยธรรมการวิจัยในคนอย่างเคร่งครัดในระหว่างการเก็บข้อมูล

ขั้นตอนในการสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนหลังจากเก็บข้อมูล

ก่อนที่นักวิจัยจะนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ นักวิจัยอาจต้องส่งข้อมูลดิบบางอย่าง เช่น ข้อมูลการสัมภาษณ์หรือการสนทนาที่นักวิจัยถอดออกมาและพิมพ์เป็นตัวอักษรให้บริษัทได้รับทราบก่อน เพื่อให้บริษัทพิจารณาว่าข้อมูลที่ให้ไปสามารถนำมาใช้ในงานวิจัยได้หรือเหมาะสมที่จะนำไปเผยแพร่หรือไม่ อย่างไรก็ตามประเด็นนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของหน่วยงานที่เป็นผู้ให้ข้อมูล

ในขั้นตอนนี้ ผู้เขียนขอกล่าวถึงโดยครอบคลุมถึงการให้ความสำคัญในเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการนำเสนอผลการวิจัยด้วย หลังจากทีนักวิจัยเก็บข้อมูลเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็มักนำข้อมูลมาใช้ในการเขียนรายงานการวิจัย ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยต้องระมัดระวังไม่ให้ชื่อ นามสกุล และรายละเอียดอื่นๆ เช่น ที่อยู่ รายได้ ประวัติครอบครัวของผู้ให้ข้อมูลถูกเปิดเผย นักวิจัยอาจใช้ชื่อและนามสกุลปลอม (pseudonym) หรือใช้รหัสแทนชื่อและนามสกุลจริง นักวิจัยต้องให้ความสำคัญต่อจริยธรรมการวิจัยในคนตั้งแต่การเก็บข้อมูล การรักษาความลับ การร้องขอความยินยอม รวมทั้งการเผยแพร่ผลการวิจัยซึ่งอาจทำให้เกิดผลลัพธ์บางอย่างที่มีได้ตั้งใจได้ (Sarangi, 2015@2019)

ในการนำเสนอผลการวิจัยในการประชุมวิชาการ นักวิจัยจำเป็นต้องปกปิดที่มาของข้อมูล ในกรณีที่ต้องนำบทสัมภาษณ์ให้ผู้เข้าร่วมประชุมฟังก็ต้องไม่ให้ชื่อเฉพาะปรากฏสู่สังคม การนำเสนอข้อมูลด้านธุรกิจที่อยู่ในเสียงหรือวิดีโอ นักวิจัยต้องระวังไม่ให้ชื่อหรือตราสินค้าของบริษัทที่ให้ข้อมูลปรากฏออกไปสู่สาธารณะ เว้นไว้แต่ว่าจะได้รับการยินยอมและอนุมัติจากบริษัทอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว

ข้อมูลที่กล่าวไปข้างต้นทำให้เห็นขั้นตอนในการทำให้จริยธรรมการวิจัยในคนอย่างน้อย 3 ขั้นตอน ขั้นตอนหนึ่งที่มีความสำคัญแต่เป็นขั้นตอนที่นักวิชาการไทยยังกล่าวถึงน้อยในงานวิจัยสังคมศาสตร์คือขั้นตอนการสร้าง

จริยธรรมการวิจัยในคนที่เกิดขึ้นในระหว่างการเก็บข้อมูลในภาคสนามและมีผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยคนหนึ่งเป็นผู้ช่วยเหลือในการอธิบายเกี่ยวกับการเก็บข้อมูลให้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยอีกคนหนึ่งเข้าใจ

ส่วนที่ 2 ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย: บุคคลสำคัญในการช่วยสร้างจริยธรรมการวิจัยในคน

ในการเก็บข้อมูลงานวิจัยโดยเฉพาะงานวิจัยเชิงคุณภาพ นักวิจัยส่วนใหญ่มีกลังพื้นที่ด้วยตนเองดังนั้นเขาจึงได้สัมผัสตัวผู้ให้ข้อมูลหลัก วัฒนธรรม วิธีคิด การดำเนินชีวิต การกิน การอยู่ การสื่อสารและการมองโลก ความใกล้ชิดจึงทำให้นักวิจัยมีโอกาสอธิบายให้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยทุกคนเข้าใจในกระบวนการวิจัยด้วยการให้รายละเอียดต่างๆ ตามความจำเป็นรวมทั้งวิธีการบันทึกข้อมูลด้วยการใช้อุปกรณ์บันทึกเสียงหรือกล้องวิดีโอ

นักวิจัยจะถามผู้ให้ข้อมูลหลักทุกคนว่าเขาเข้าใจในรายละเอียดของโครงการวิจัยหรือไม่และมากน้อยอย่างไร รวมทั้งต้องขอให้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยสอบถามนักวิจัยว่ามีเรื่องใดที่เขายังไม่เข้าใจหรือต้องการถาม เมื่อผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไม่มีข้อซักถามและสิ่งที่ทำให้เขาลังเลใจในการเข้าร่วมโครงการวิจัยแล้ว นักวิจัยก็จะให้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยพิจารณาไปให้ความยินยอมฯ เพื่อลงลายมือชื่ออย่างเป็นลายลักษณ์อักษร

ในกรณีที่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยมีผู้ติดตามมาด้วย เช่น เพื่อน คู่ชีวิต ญาติหรือคนในครอบครัว นักวิจัยต้องพูดคุยกับบุคคลเหล่านี้และเขาให้ลงนามในใบให้ความยินยอมฯ ด้วย นักวิชาการเชื่อว่าการจะได้รับความยินยอมและอนุญาตที่กล่าวถึงนี้เป็นเรื่องยากและซับซ้อนพอสมควร (Gray et al., 2017: 32-33)

แม้ว่าผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยจะทราบแล้วว่าการเก็บข้อมูลจะดำเนินไปด้วยการบันทึกวิดีโอและเสียงในอุปกรณ์บันทึกเสียง นักวิจัยยังต้องอธิบายถึงความจำเป็นที่ต้องใช้อุปกรณ์บันทึกข้อมูลเหล่านี้ วิธีการรักษาข้อมูลวิจัยและการรักษาความลับ นักวิจัยต้องแสดงให้เห็นให้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยมั่นใจว่าสิ่งที่เขาให้แก่ นักวิจัยจะไม่ถูกนำไปเผยแพร่ที่อื่นนอกเหนือจากที่ตกลงกันไว้ เช่น นักวิจัยจะไม่นำไปเผยแพร่บนสื่อสาธารณะ

หลังจากที่นักวิจัยมั่นใจว่าผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยเข้าใจในกระบวนการเก็บข้อมูลเป็นที่เรียบร้อยแล้วและไม่มีข้อสงสัยและพิจารณาเห็นว่าผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยยินยอมให้บันทึกข้อมูลแล้ว นักวิจัยจึงเริ่มเก็บข้อมูล การเก็บข้อมูลในงานวิจัยบางประเภท เช่น งานวิจัยที่ประยุกต์ใช้วิธี

วิทยาการวิเคราะห์การสนทนา นักวิจัยต้องไม่ปรากฏตัวในพื้นที่ที่คู่สนทนากำลังคุยกัน การสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนในงานวิจัยประเภทนี้ นอกจากจะเกิดขึ้นก่อนการวิจัยแล้ว บางครั้งก็สามารถเกิดขึ้นในช่วงการวิจัยหรือการเก็บข้อมูลวิจัยด้วยและที่น่าสังเกตคือ ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยคนหนึ่งจะเป็นคนช่วยนักวิจัยสร้างจริยธรรมการวิจัยในคน

เพื่อให้สิ่งที่ผู้เขียนกล่าวไปเป็นรูปธรรม ผู้เขียนขอ นำข้อมูลจากงานวิจัยบางส่วนมานำเสนอ แม้ว่าจะเป็นบทความวิชาการก็ตามแต่การกล่าวถึงในเรื่องต่อไปนี้จำเป็นต้องใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์จากงานวิจัยมาสนับสนุน

ผู้เขียนนำข้อมูลการสนทนาที่เกี่ยวกับการสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนที่เกิดขึ้นในพื้นที่ในระหว่างที่ผู้เขียนเก็บข้อมูลงานวิจัย (ไพโรจน์ วิไลนุช, 2561) มารายงานกรณีศึกษาแรกเกิดขึ้นในจังหวัดขอนแก่น พนักงานขายขอให้เจ้าของร้านซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในงานวิจัยอีกคนลงนามในใบให้ความยินยอมฯ และอนุญาตให้นำข้อมูลการสนทนาไปใช้ในการวิจัย ข้อมูลการสนทนาที่ยกมาตัดมาจากวิดีโอ ข้อมูลนี้มีได้เป็นผลการวิจัยแต่สะท้อนให้เห็นกระบวนการสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนซึ่งถือเป็นขั้นตอนในการวิจัย

1 [มกค. 2561-พนักงานขายและลูกค้า-05: 22: 01] [วิดีโอ]

[ร้านนี้ตั้งอยู่ในจังหวัดขอนแก่น อยู่ใกล้มหาวิทยาลัยจึงทำให้ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นนักศึกษา นอกจากร้านนี้จะขายตรงให้ลูกค้าแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นผู้กระจายสินค้าให้กับบริษัทผู้ผลิตด้วย ร้านมีขนาดเล็กและเป็นบ้านชั้นเดียว เจ้าของร้านอายุประมาณ 30 ปี]

¹ เนื่องจากข้อมูลนี้วิเคราะห์ด้วยวิธีวิทยาการวิเคราะห์การสนทนาจึงต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของวิธีวิทยาดังกล่าวระเบียบที่มาของข้อมูลที่ยกมาสนับสนุนในบทความนี้ #1 หมายความว่า เป็นข้อมูลการสนทนาลำดับที่ 1 ในบทความนี้ มกค. คือตัวย่อของแหล่งทุนวิจัยซึ่งย่อมาจากมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย 2561 หมายถึงปีที่งานวิจัยเสร็จสิ้น 05 คือลำดับที่ของกรณีศึกษา 22:01 คือเวลาในบทสนทนาที่เลือกมาวิเคราะห์และคำว่าวิดีโอในวงเล็บเหลี่ยมที่ 2 หมายถึงวิธีการบันทึกข้อมูล ผู้เขียนใช้กล้องวิดีโอบันทึกการสนทนา

1. พนักงานขาย: ((เดินกลับเข้ามาในร้าน))
2. ((ยื่นนามบัตรให้ลูกค้า))
3. น้อง (ชื่อลูกค้า) นามบัตรของพี่
4. (ชื่อเล่นของผู้วิจัย)
5. อาจารย์ (ชื่อเล่นของผู้วิจัย)
6. ลูกค้า: ((รับนามบัตร)) อ้อ: ((อ่านนามบัตร))
7. ((ผกศิระชะ)) ค่ะ
8. พนักงานขาย → น้อง (ชื่อลูกค้า) ((พลิกและส่งใบ
9. → ให้ความยินยอมให้ลูกค้าลงนาม))
10. → รบกวนในนี้มันไม่มีอะไร (.) เพียงแต่
11. → เซ็นยินยอมว่าให้ทำ (.) ไม่ได้มาลอก
12. → (.) อะไรประมาณนี้
13. ลูกค้า: ((รับใบให้ความยินยอม)) อ้อ:
14. ((มือซ้ายเกาะไหล่ขวา))
15. พนักงานขาย: ใช่ (.) นอกนั้นก็ไม่ได้มีไร (.) แค่มาทำวิจัย
16. คนซื้อ 8: สีไหนใช้ดีอะพี่
17. ลูกค้า: ((พลิกใบให้ความยินยอม)) รุ่นไหน
18. ((ชะเง้อมองคนซื้อ))
19. คนซื้อ 8: รุ่น (.) เนี่ยอะค่ะ
20. คนซื้อ 9: ((เดินเข้ามาในร้าน))
21. ลูกค้า: อ้อ: สีนี้ใช้ดี (.) สีแดงนี้ละ (.)
22. แต่ถ้าสีฟ้า (.) มันจะเป็น (.)
23. เย็นเย็นนะ (.) ตรงนี้ใช้ไหม
24. คนซื้อ 8: ((พัดหน้า))
25. ลูกค้า: แม่แม่มารอคิดให้หน่อย
26. มารดาของสามี: ((เดินอ้อมมาที่โต๊ะ))
27. พนักงานขาย: พี่หมี ((หันหน้าไปทางผู้วิจัย)) ตรงไหน
28. นักวิจัย: ((เดินเข้ามาในร้าน))
29. ลูกค้า: ((เงยหน้ามอง))
30. ผู้วิจัย: นี่ครับ (.) ที่เดียวครับ
31. ลูกค้า: → อ้อ: ค่ะ ((ลงชื่อในใบให้ความยินยอม))

นาที่ที่ 22 วินาทีที่ 1 พนักงานขายช่วยผู้เขียนในฐานะนักวิจัยอธิบายว่าผู้เขียนเป็นใครและทำงานที่ใดตั้งปรากฏตามบรรทัดที่ 1-5 พนักงานขายปฏิบัติด้วยการยื่นนามบัตรของผู้เขียนให้ลูกค้าพร้อมกับแจ้งว่าเป็นนามบัตรของผู้เขียน ในบรรทัดที่ 6 ลูกค้าแสดงการรับรู้และเข้าใจหลังจากที่เธออ่านนามบัตร

บรรทัดที่ 8-12 พนักงานช่วยผู้เขียนสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนโดยกระทำและพูดว่า “น้อง (ชื่อลูกค้า) ((พลิกและส่งใบให้ความยินยอมให้ลูกค้าลงนาม)) รบกวนในนี้มันไม่มีอะไร (.) เพียงแต่เซ็นยินยอมว่าให้ทำ (.) ไม่ได้มาลอก (.) อะไรประมาณนี้” ผลัดในการพูดนี้

หมายความว่าพนักงานพยายามโน้มน้าวใจให้ลูกค้าลงนามในใบให้ความยินยอมฯ พนักงานขายบอกลูกค้าว่าในใบให้ความยินยอมนี้มีได้มีเนื้อความที่เป็นอันตรายหรือมีสิ่งที่น่าสงสัย แต่เป็นเอกสารที่ช่วยยืนยันว่า การเก็บข้อมูลในครั้งนี้เกิดขึ้นโดยมิได้มีการหลอกลวงผู้ให้ข้อมูล ผู้เขียนขอภาพที่แสดงให้เห็นอิริยาบถในช่วงนี้มาให้อ่านได้รับทราบ

ดังปรากฏตามภาพที่ 1 ภาพนี้เป็นภาพที่ผู้เขียนตัดมาจากวีดิทัศน์และนำมาทำให้มองไม่ชัด การปฏิบัติเช่นนี้เป็นการให้ความสำคัญต่อจริยธรรมการวิจัยในคนที่ผู้เขียนในฐานะนักวิจัยต้องไม่ให้ผู้อื่นทราบว่าผู้ให้ข้อมูลมีหน้าตาและบุคลิกอย่างไร

ภาพที่ 1: พนักงานขายขอให้ลูกค้าลงลายมือชื่อในใบให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย

ในบรรทัดที่ 13 ลูกค้ารับใบให้ความยินยอมฯ และรับทราบในเรื่องที่พนักงานขายกล่าวไปดังที่เธอกล่าวว่า “อ้อ” พร้อมกับลากเสียงยาว การลากเสียงในที่นี้อาจจะมีความหมายว่าผู้พูดเห็นด้วยและยอมรับในสิ่งที่พนักงานขายได้แจ้งเธอ ในบรรทัดที่ 10 พนักงานขายให้รายละเอียดเพิ่มเติมว่าการมาพูดคุยและบันทึกข้อมูลในครั้งนี้ได้มีวัตถุประสงค์อย่างอื่นนอกจากการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ระหว่างบรรทัดที่ 16 - 24 เป็นการโต้ตอบระหว่างลูกค้าซึ่งเป็นเจ้าของร้านกับคนซื้อสินค้าที่กำลังเข้ามาซื้อสินค้าภายในร้าน จากข้อมูล เราจะเห็นว่าเจ้าของร้านซึ่งเป็นลูกค้าของพนักงานขายกำลังให้รายละเอียดเกี่ยวกับสีสำหรับย้อมผม นอกจากจะคุยเรื่องสีของผลิตภัณฑ์แล้ว ยังกล่าวถึงสรรพคุณของผลิตภัณฑ์ว่าสามารถให้ความเย็นได้ ดังปรากฏตามบรรทัดที่ 23 ในช่วงเดียวกันนี้เจ้าของร้านก็ได้พูดคุยกับมารดาของสามีโดยขอให้มารดาของสามีมาช่วยเธอคำนวณค่าสินค้า (บรรทัดที่ 25)

ในบรรทัดที่ 27 พนักงานขายหันมาถามผู้เขียนว่า ผู้เขียนต้องการให้ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นลูกค้าของเขาลง

ลายมือชื่อที่ใดในเอกสารให้ความยินยอมฯ เมื่อผู้เขียนได้ยืนยันสิ่งที่พนักงานขายถาม ผู้เขียนก็เดินเข้ามาในร้านและระบุบริเวณที่ต้องการให้ลูกค้าลงลายมือชื่อไว้เป็นลายลักษณ์อักษร บรรทัดที่ 31 แสดงให้เห็นว่าลูกค้าลงลายมือชื่อในใบให้ความยินยอมฯ พร้อมกับใช้คำพูดที่แสดงให้เห็นว่าเธอยอมรับดังที่เธอกล่าวว่า “อ้อ..ค่ะ”

บทสนทนาต่อไปมาจากกรณีศึกษาที่ 25 พนักงานขายช่วยผู้เขียนในการสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนเช่นกัน เขาร้องขอให้ลูกค้าลงนามในใบให้ความยินยอมฯ

2 [มกค. 2561-พนักงานขายและลูกค้า-25: 04: 00] [วีดิทัศน์]

[เจ้าของร้านเป็นสุภาพสตรี อายุประมาณ 64 ปี ร้านเป็นบ้าน 2 ชั้น อยู่ในจังหวัดกาญจนบุรี เธอซื้อขายกับบริษัทมากกว่า 10 ปี ชอบคุยกับพนักงานขายเรื่องการศึกษาของลูกค้า ครอบครัวและการท่องเที่ยว]

1. พนักงานขาย: เจ้เซ็นให้หนูหน่อย::
2. ((ถือใบให้ความยินยอมฯ มายื่นให้ลูกค้า))
3. ลูกค้า: ((หยิบปากกา))
4. พนักงานขาย: ((วางใบให้ความยินยอมฯ บนตู้))
5. ((ชี้ไปที่ใบให้ความยินยอมฯ))
6. ลูกค้า: → ((เขียน))
7. พนักงานขาย: ((หันหน้าไปทางผู้วิจัย)) (0.1) แล้วก็
8. (.) เดี่ยวอาจารย์จะคุยกะ (.)
9. เจ้เพิ่มเติมว่าเป็นงัย: “อะไรเงี้ย”
10. ((ผงกศีรษะ))
11. ((หันหน้าไปหาลูกค้า))
12. (0.3)
13. ลูกค้า: ((ยกมือขึ้นหลังจากเขียนเสร็จ))
14. พนักงานขาย: ((หยิบกระดาษ)) ขอบคุณค่ะ
15. ((ไหว้)) ((ย่อขา))
16. ลูกค้า: ((ไหว้))
17. พนักงานขาย: ((ผายมือ)) ((เดินออกมา))
18. เชิญค่ะ
19. ลูกค้า: ((ยิ้ม)) ((เกาคาง))

ในบรรทัดที่ 1-2 พนักงานขายถือใบให้ความยินยอมฯ มายื่นให้ลูกค้าพร้อมกับขอให้ลูกค้าลงนามโดยเขากล่าวว่า “เจ้เซ็นให้หนูหน่อย::” การพูดในลักษณะนี้พอจะทำให้เราตีความได้ว่าพนักงานขายคนนี้มีแนวโน้มใกล้ชิดกับลูกค้า คำว่าเจ้เป็นคำที่ผู้พูดใช้เรียก (address) คู่สนทนาที่เป็นสุภาพสตรีหรือคนที่มีบุคลิกคล้ายสุภาพสตรี คำนี้เป็นภาษาพูดและมักใช้กับบุคคลที่มีอายุมากกว่าและมีความสนิทสนม คู่กัน นอกจากเขาจะลากเสียงที่ท้ายคำว่าหน่อยแล้ว เขายังใช้สรรพนามแทนตัวเองว่าหนู การใช้สรรพนามนี้ในการสนทนากับลูกค้าแสดงให้เห็นว่าพนักงานขายต้องการแสดงเพศสภาพ (gender) ว่าเขาเป็นเพศทางเลือก

ในบรรทัดที่ 3 ลูกค้าหยิบปากกาเพื่อใช้ในการลงลายมือชื่อ ในบรรทัดที่ 4-5 พนักงานขายวางใบให้ความยินยอมฯ ลงบนตู้สินค้าและชี้ไปที่ใบให้ความยินยอมเพื่อ

ระบุตำแหน่งที่จะให้ลูกค้าลงนาม หลังจากลูกค้าทราบตำแหน่งที่ต้องลงนามแล้ว เธอก็เขียนชื่อลงในใบให้ความยินยอมฯ (บรรทัดที่ 6) ดังปรากฏตามภาพที่ 2

ในกรณีศึกษานี้แม้ว่าข้อมูลจากวีดิทัศน์รายการให้ผู้อ่านทราบเพียงจังหวะในการนำเอกสารให้ความยินยอมไปให้เจ้าของร้านซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลอีกคนหนึ่งลงนามก็ตามแต่ในความเป็นจริงแล้ว การอธิบายรายละเอียดต่างๆ ได้เกิดขึ้นก่อนการเก็บข้อมูลอย่างเป็นทางการแล้ว กล่าวคือก่อนเดินทางมาเก็บข้อมูลในครั้งนี้ พนักงานขายโทรศัพท์ติดต่อกับเจ้าของร้านไว้ล่วงหน้าและได้อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับงานวิจัย ขั้นตอนในการรักษาความลับและการลงนามในเอกสารให้ความยินยอมไปบ้างแล้ว เมื่อผู้วิจัยและพนักงานขายเดินทางมาถึงร้าน พนักงานขายก็ได้พูดคุยและอธิบายในเรื่องเดียวกันอีกครั้งหนึ่ง การอธิบายในเรื่องเหล่านี้จึงไม่ปรากฏในข้อมูลการสนทนา

ภาพที่ 2 พนักงานขายระบุตำแหน่งให้ลูกค้าลงนามให้ความยินยอมในการเข้าร่วมโครงการวิจัย

ในบรรทัดที่ 7-11 เป็นผลัดในการพูดของพนักงานขาย พนักงานขายแจ้งลูกค้าว่าหลังจากที่ได้ลงนามในใบให้ความยินยอมฯ แล้ว ผู้เขียนจะขอพูดคุยบางอย่างเพิ่มเติมดังที่เขาปฏิบัติและกล่าวว่า “((หันหน้าไปทางผู้วิจัย)) (0.1) แล้วก็ (.) เคยอาจารย์จะคุยกะ (.) เจ้เพิ่มเติมว่าเป็นไง.. อะอะไรเงี้ย° ((ผงกศีรษะ)) ((หันหน้าไปหาลูกค้า))” สิ่งที่พนักงานขายกล่าวถึงในผลัดในการพูดนี้หมายความว่าผู้เขียนต้องการสัมภาษณ์ลูกค้าเกี่ยวกับการขายและการดูแลลูกค้าของพนักงานขายเพิ่มเติม

หลังจากที่ลูกค้าลงลายมือชื่อและพนักงานขายเห็นว่าการลงนามในใบให้ความยินยอมฯ เรียบร้อยแล้ว เขาก็กล่าวขอบคุณลูกค้าพร้อมกับไหว้และย่อขาตั้งปรากฏตามบรรทัดที่ 15 ในผลัดในการพูดต่อไปแสดงให้เห็นว่าลูกค้าใช้วจนภาษาเพราะรับไหว้ (บรรทัดที่ 16) หลังจากการลาเสร็จสิ้นพนักงานขายเดินออกมาจากร้านและบอกให้ผู้เขียนเดินเข้าไปในร้านโดยกล่าวว่า “เชิญค่ะ” (บรรทัดที่ 18) ในผลัดในการพูดสุดท้ายลูกค้าได้กล่าวสิ่งใดนอกจากใช้วจนภาษาคือยิ้มและเกาคาง

บทสรุป

ขั้นตอนสำคัญในการสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนที่บทความนี้นำเสนอมมี 3 ขั้นตอนหลักคือ ขั้นตอนก่อนการวิจัย ขั้นตอนในระหว่างการวิจัยหรือเก็บข้อมูลและขั้นตอนหลังจากการวิจัย ในแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดต่างกัน ในขั้นตอนแรก นักวิจัยติดต่อกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการวิจัย เช่น ผู้บริหารของหน่วยงาน บุคคลนี้จะได้รับเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เช่น โครงร่างงานวิจัย ข้อมูลสำหรับอาสาสมัครหรือผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยและใบให้ความยินยอมฯ จากนั้นนักวิจัยเพื่อพิจารณาในเบื้องต้นก่อนที่จะตัดสินใจให้นักวิจัยเริ่มการ

วิจัยได้ ในขั้นตอนการสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนในระหว่างการเก็บข้อมูลเกี่ยวข้องกับการให้ผู้ให้ข้อมูลหลักลงนามในใบให้ความยินยอมฯ อย่างเป็นลายลักษณ์อักษรและสำหรับขั้นตอนการสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนหลังจากเก็บข้อมูล นักวิจัยต้องปกปิดที่มาของผู้ให้ข้อมูลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระหว่างการนำเสนอผลงานวิจัยและในรายงานวิจัย

ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในงานวิจัยยังมีส่วนช่วยสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนให้เกิดขึ้นได้ ด้วยการอธิบายให้ผู้ให้ข้อมูลหลักอีกคนหนึ่งเข้าใจในวิธีการเก็บข้อมูล ความโปร่งใสของการเก็บข้อมูลและร้องขอให้ช่วยลงนามอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรในใบให้ความยินยอมฯ การปฏิบัติเช่นนี้ทำให้นักวิจัยมีความน่าเชื่อถือเพราะมีกระบวนการในการสร้างจริยธรรมการวิจัยในคนอย่างจริงจัง ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยเข้าใจในกระบวนการวิจัย เขามีได้ถูกบังคับให้เข้าร่วมโครงการวิจัย เขายอมรับว่าเขายินดีให้ข้อมูลและยินยอมให้นำข้อมูลที่ให้ไปใช้ในการวิจัย

เครื่องหมายที่ใช้ในบทสัมภาษณ์

ผู้เขียนใช้เครื่องหมายต่อไปนี้ในการอธิบายวิธีการพูดของผู้พูด เครื่องหมายเหล่านี้มีการพัฒนาขึ้นตามลำดับนับตั้งแต่วิธีวิทยาการวิเคราะห์การสนทนาได้ถือกำเนิดขึ้น บทความวิชาการนี้เลือกใช้เครื่องหมายที่พัฒนาขึ้นโดยเกล เจฟเฟอร์สัน (Jefferson, 2004: 24-31)

(.) เครื่องหมายมหัพภาคในเครื่องหมายสนทนาใช้เมื่อต้องการอธิบายว่าผู้พูดหยุดพูดน้อยมาก

(0.3) หมายความว่าผู้พูดหยุด 0.3 วินาที

(ชื่อลูกค้า) คำที่อยู่ในวงเล็บเดี่ยวในที่นี่
หมายความว่า เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยไม่ต้องการระบุค่าที่ชัดเจน
หรืออย่างตรงไปตรงมา

((เดินกลับมาในร้าน)) เครื่องหมายวงเล็บคู่ใช้
เมื่อต้องการอธิบายการใช้ทำทางของผู้พูด

∴ เครื่องหมายนี้ใช้ท้ายคำที่ผู้พูดเอื้อนหรือลาก
เสียงยาว

◦ ◦ เครื่องหมายนี้ใช้เมื่อผู้พูดพูดคำนั้นเบา
กว่าคำอื่น

→ ผู้เขียนใช้เครื่องหมายลูกศรระบุบรรทัดที่
ต้องการวิเคราะห์อย่างละเอียด

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, สำนักงาน. (2555). *จรรยาวิชาชีพวิจัยและแนวทางปฏิบัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กทม.:สำนักงาน
คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, สำนักงาน. (2559). *แนวทางจริยธรรมการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์*. ฉบับปรับปรุง. ครั้งที่ 1.
พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- จรรยา เลิศอรรมยณ. (2552). “หลักจริยธรรมการวิจัยในคนและคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนของคน
ศิริราช.” *เวชบันทึกศิริราช จริยธรรมในทางการแพทย์และวิจัย*. 2 (1) 2-6.
- ชไมพร กาญจนกิจสกุล. (2555). *ระเบียบวิธีวิจัยสังคมศาสตร์*. ตาก: โพรเจ็คท์ ไฟฟ์-โฟว์.
- ไพโรจน์ วิไลสุข. (2561). *การสื่อสารระหว่างพนักงานขายและลูกค้าในบริบทธุรกิจเครื่องสำอาง*. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- ไพโรจน์ วิไลสุข. (2561ก). *วิธีวิทยาการวิเคราะห์การสนทนา: วิธีวิทยาการวิจัยการสื่อสาร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Andreescu, L. (2013). “Self-Plagiarism in Academic Publishing: The Anatomy of a Misnomer.” *Science and
Engineering Ethics*, 19 (3), 775-797.
- Arumugam, A. and Aldhafiri, F.K. (2016). “A Researcher’s Ethical Dilemma: Is Self-Plagiarism a
Condemnable Practice or Not?.” *Physiotherapy Theory and Practice*, 32 (6), 427-429.
- Berlin, L. (2009). Plagiarism, Salami Slicing, and Lobachevsky. *Skeletal Radiology*, 38, 1-4.
- Callahan, J.L. (2018). “The Retrospective (im) Moralization of Self-Plagiarism: Power Interests in the Social
Construction of New Norms for Publishing.” *Organization*, 25 (3), 305-319.
- Canadian Institutes of Health Research, Natural Sciences and Engineering Research Council of Canada, and
Social Sciences and Humanities Research Council of Canada. (2014). *Tri-Council Policy Statement:
Ethical Conduct for Research Involving Humans*. Interagency Secretariat on Research Ethics:
Ottawa, Canada. Retrieved November 15, 2019, from [http://www.providenceresearch.ca/
sites/default/files/documents/TCP5_2_2014.pdf](http://www.providenceresearch.ca/sites/default/files/documents/TCP5_2_2014.pdf)
- Clarke, R. (2006). “Plagiarism by Academics: More Complex Than It Seems.” *Journal of the Association for
Information Systems*, 7 (2), 91-121.
- European Commission. (2010). *European Textbook on Ethics in Research*. Brussels: European Commission.
- Farquhar, J. D. (2012). *Case Study Research for Business*. London: Sage.
- Jefferson, G. (2004). “Glossary of Transcript Symbols with an Introduction.” In Gene H. Lerner (ed.)
Conversation Analysis: Studies from the First Generation, pp. 13-31. Amsterdam: John Benjamins
Publishing.

- Gray, B. et al., (2017). "Are Research Ethics Guidelines Culturally Competent?." *Research Ethics*, 3 (1), 23-41.
- Kara, H. and Pickering, L. (2017). "New Directions in Qualitative Research Ethics." *International Journal of Social Research Methodology*, 20 (3), 239-241.
- Moskovitz, C. (2016). "Self-Plagiarism, Text Recycling, and Science Education." *Bioscience*, 66 (1), 5-6.
- Sarangi, S. (2015@2019). "Communication Research Ethics and Some Paradoxes in Qualitative Inquiry." *Journal of Applied Linguistics and Professional Practice*, 12 (1), 94-121.
- The British Psychological Society. (2014). *Code of Human Research Ethics*. Leicester: The British Psychological Society. Retrieved November 15, 2019, from <https://www.bps.org.uk/sites/bps.org.uk/files/Policy/Policy%20%20Files/BPS%20Code%20of%20Human%20Research%20Ethics.pdf>
- Wilainuch, P. (2006). *Communication between Nurses and Patients in HIV/AIDS Counselling*. Unpublished Dissertation. England: University of York.